

КУТОК МОВЫ

Аб некаторых словах і хормах нашае мовы

(Працяг з папярэдніх нумароў)

Казаць, -аца, капач, кумпяк, лаўба, ліст, ложак, маленства маніцца, мінуласьць, мноства.

«У доклірапцы гаворыца» — казацца.

«Там была цяжкая праца вуглякоўца» — русыцым. Тыль, што капаючы замлю, завуцца паблр. **капачы**. Дык і капаючыя вугальце, будучи **капачы** і адно ў некаторых прыпадках дзеля яснасці трэба дадаваць «вугальца». І снадзь капача за-вещца **капачом**.

«Шынка» — польскі германізм, паблр. **күміяк**.

«Закідае невады на **лоўлю**» — русыцым, паблр. **лаўбу**.

«Пастырскае **пісъмо** съв. Паўлы Апостала». Мае быць **ліст**.

«Свай аўбінавачаныне ён мог сышпаць у больш **граматікі** і **разъвернутай** хор-ме». Грэцкая «грамата» ўжо цэльня вякия заменена ў бр. мове сваим **ліст**, а замест «граматны» — таксама даўно ёсьць сваё **пісъменны**. Калі хорму, як і дом разъвернем, дык яе не будзе. Аўтар, відавочнік, хацеў сказаць **разгорніцай**.

«Гэтае **літаратурае ложка** мае змогу вэртыкальне **стартаваць**». Валей ужываць **ложак** — слова із сярэдняга дыялекту, што ёсьць асноваю бр. мовы літаратурнае. Было-б: Гэты **літаратурае ложка** мае змогу стацьцёва **ўзъліцца**.

«Ад дзесціва вызначалася набожнасцю» — русыцым, паблр. **з маністствам**. А **дзясяціства** паблр. адказуе рас. «ребячеству».

«Меў намер уцячы» — русыцым, бо зроблена подле рас. «имел намерение», паблр. **маниўся**.

«Мінуўшчына» — дзівоснае тварэніне, калісці кімсі пушчанае. Ня можа быць «мінуўшчына» калі няма і ніколі на было «мінуўшы». Ёсьць **мінулы**, **мінуласьць**.

«Загарнулі многасць рыйбы» — полё-нізм, паблр. здаўна ёсьць **мніства**.

Навука, назоў, накшы, накшасць, на-цигаваць на когос, на чале, неизначаны, недастатны, нейкі, параднік, пашырённе, перадмова, Пётра, праграты, крыва, прыгатавана, прыкідавацца.

«Гэтае не паслужыла яму **лекцыяй**», «Лекцыя» ў значэнню кары гэта — не пабларуску. Мае быць: Гэта не паслу-жыла яму **навука**. Адно із значэнніў бр. слова «навука» адказуе рас. урок у значэнню кары. Прыкладам: На другі раз яму будзе добрая навука. Ст. Даў-лі яму добраю навуку. Исл.

«Першая пазыкія выпушчана пад **наз-вай**, «Пяцігодка ў чатыры гады» — по-лёнізм. Паблр. ёсьць **назоў**, слова вельмі пашыранае не адно ў мове народнай, але і ў літаратурнай; ужывалі яго ўжо на-шаніўская пісъменнікі, асабліва М. Га-роцкі.

«Паставіў сем паненак, як адна, ніякае адміністравіці нідзе няма». «Вызначаные адмінісціві югаславянскіх методаў» — полё-нізм. У першым прыпадку траба скказаць **рэзініі**, у другім — **накшасці**. **Накшы** адказуе пол. «одмінны». Даўно ўжо вы-ясниў Карскі, што «накшы» — іншыя якосьці.

— Ніяк ты іначай не пагаворыши.

— Гавары, хто прыходзіў да цябе.

— Хто толькі хацеў, той і прыходзіў.

— Скажак!

— Не скажак.

— Скажак...

Яна стаяла перад ім, як зводзячы зь яго вачей. Ён усё гава-рыў: «скажы... скажы...». Раней крывач, паслья пачаў пра-сіць. Прасіў дуга, раптам рабіць мякім — дзіўным навет для Галены, то ізноў узіміяўся да сваёй звяръянае сілы ў го-ласе. Біў тады кулакамі аб стол, паслья зноў ападаў да прос-таптана на сымерць?! Хто і што будзе рас-таптана на сымерць?! Хто і што застогне пад ботам, разъві-ваючыся з якыцёём?

— Не скажак.

Нарэшце ён абяксіслеў. Пайшоў з хаты, гукнүу за сабою Галас. Як віхор, праімчайся да лесу і праз лес, ішоў, сам ня думаючы куды. У лесе монда шастала пад цяжкімі ботамі яго не злыжалася якіч лісць, за лесам — гучна шторгайся аб абца-сы жывісты пясок на дарозе. Бушмар нагадаў штоўцы бязъ-літаснае і моцнае, што ўсё крывацьца дашчэнту пад нагамі сва-імі, сцірае ўсё з твару зямлі і, не звойважаючы гэлага, у імя сваіх адчыванчыніў сцвяты для сябе аднаго. Малыя і слабей-шыя істоты ратуюцца, уцякаюць з-пад гэлага страшнага ходу, але іх нікто не звойважае. Тут толькі дзікія і выпадко-васць. Што і хто пападзеца пад бот?! Хто і што будзе рас-таптана на сымерць?! Хто і што застогне пад ботам, разъві-ваючыся з якыцёём?

Бушмар шукаў свайго спакою ў шпаркай хадзе. І толькі ця-пер загаварылі сорак вёраст дарогі за дзень. У нагах зьвя-лялася цяжкасць, ападаць началі — нездаваленчы, страх, злосць, іннавісць, трывога... Перад ім чарнелі сцірні і стрэхі, мільгасцелі сівятым вонкы. Даўно ня быў тут Бу-шмар. Ён цураўся гэлага месца даўно ўжо, аж з самага зда-рэння з паручнікам. А цяпер і пагатоў. Калі крайніе хаты ён стаў, пакуль узыходзіць пачала на думку вялікай патрэба яго рушыць зараз-жа адсюль.

— Здароў, Бушмар.

— Бушмар здырануцца. Ён не звойважыў быў, што ў варо-тах стаялі людзі. Некалькі чалавек. Цяпер ён пазнаваў тутэй-шых хлопчак. Яму нядобра стала пры іх.

— Як маешся, Лявон?

— Нечага-ж да нас?

Бушмар не гаварыў нічога. Да яго падышлі. Цяпер ён паз-нау і Андрэя тут. Штоўцы там гаварылі каля яго, ці то зь ім,

«Я напяльчаў піджак ягоны» — русы-цызмы. Паблр. — Я напяльчаў марынарку

яго-ж ты ўдалася, ці ў матулю, ці ў вайды? Ар.

«Камітэт узначенчылае савецкі генэрал». Падчыркунае слова належна да краса-ца сацэцка-беларуска-расейскага жар-гону. У бр. мове няма і на было «нача-ла», дык ня можа быць «начальнік» аны «узначенчыла», каторае штурчна зробле-на з рас. «начала» подле рас. «воглав-лять». Мае быць **На чале** камітэту стаць.

«Цягні задзэржуецца на неакрэсле-ні час» — полёнізм, паблр. **неизначаны**.

«Памылкі дзеля **недастатковай** веды

«Страме́ны» — асаблівасць беларус-кістарычнага матар'ялу. «Недастатковы» — слова нідулда зроблена. Тымчасам маем добрае слова **недастатны**. Гл. «Гру-пы словаў» («Б» № 35/114). Мае быць: Абмилкі дзеля недастатнай...

«За які тыдзень зьявіўся ў Слонімі» — слова ѿ кішэнню вляпікі **барышы**» — русы-цызмы. Паблр. **шытная** машина, «ши-тная» ніці. «Барышом» пабеларуску за-

ча «пойти по ком». Ой, Югася, Югася, у каго-ж ты ўдалася, ці ў матулю, ці ў вайды? Ар.

«Рудня, стрымы, шытная машина, ток, трыкунткі, тук, узаніцы, ужыцьцёвіць, успон, утекі, целцы, цікаца, частаваць, чэрсты.

«Яны вядуць і пад зямлю — у руднік і шахты» — русыцым, паблр. **рудня**.

Адгутуль у Беларусі ёсьць шмат назо-ваў мясцовасцяў «Рудня», бо ў такіх мясцовасцях даўней была хорма **трый**, каторая перайшла ў **тры** (іх «шэрый» ў «шэры»).

Хорма «тры» засцёлься засталася ў сло-вак складаных, а ў нескладаных вель-мі рэдка; прыкладам маем ё ѿткрайнай прыпёўкі аднае казкі:

«А ў лісічкі новы двор, новы двор, Тры дачок, тры дачок на выбор.

Тут **тры** знача тое самае, што «тroph».

«Патрэбыныя на толькі блякі, тлушчи.

«Н. гасціла ў сябе Пяткевіча. Гас-цініць гасціваць можна толькі ў каго-самае. Але ў гэтым відзе ўсе ўспаміні.

«Сырвонія целкі крыві» — полёнізм, бो паводле пол. «цяляка», паблр. **цела**, здробіца **цела**, **цель**.

«Тут мы становімся партызанамі і пад-крадаемі мінавацца чыгунку» — русы-цызм, паблр. **цікаца**, **цікаемі**.

«Дзэлік» — польскі германізм, паблр. — **услыси**, **слон**.

«Аб **учечы**» Бэрты — полёнізм, паблр. — **уцеках**.

«Чырвонія целкі крыві» — полёнізм, бо паводле пол. «цяляка», паблр. **цела**, здробіца **цела**, **цель**.

«Тут мы становімся партызанамі і пад-крадаемі мінавацца чыгунку» — русы-цызм, паблр. **цікаца**, **цікаемі**.

«Н. гасціла ў сябе Пяткевіча. Гас-цініць гасціваць можна толькі ў каго-самае. Але ў гэтым відзе ўсе ўспаміні.

«Сам **чортым** давяцца комам» — русыцым, паблр. — **чэртым**.

із ягонага гучненя, каторому адказуе бэр «таўсты». Паблр. — **туки**.

«Да Зязюлькі (так звалася дзячычына) заляїцае самы лепшы дзяцюк нашай краіны» — полёнізм, паблр. **уганіца** за-кім. Будзе гэтак: За Зязюлька... ут-ніяўся найлепшы дзяцюк нашага краю.

«**Зызейскін**» ліквідацыю т. зв. «ку-лацтва» — украінізм, паблр. — **ужыць-ціві**.

«**Зэлік**» — польскі германізм, паблр. — **услыси**, **слон**.

«Аб **учечы**» Бэрты — полёнізм, паблр. — **уцеках**.

«Чырвонія целкі крыві» — полёнізм, бо паводле пол. «цяляка», паблр. **цела**, здробіца **цела**, **цель**.

«Тут мы становімся партызанамі і пад-крадаемі мінавацца чыгунку» — русы-цызм, паблр. **цікаца**, **цікаемі**.

«Н. гасціла ў сябе Пяткевіча. Гас-цініць гасціваць можна толькі ў каго-самае. Але ў гэтым відзе ўсе ўспаміні.

«Сам **чортым** давяцца комам» — русыцым, паблр. — **чэртым**.

(Далей будзе)

Л. Станкевіч

Мае заўвагі да «Кутка мовы»

Сучасная беларуская літаратура ма-ва, якая, у сілу гісторычных ёздставін, разъвілася не із старой нашай літара-турнай мовы, але пачала фармавацца на базе народных дыллектаў, ёсьць яшчэ маладая. З

таго, што гэтае прычыны, а таксама ўзвышэнне тэхнічнага палітычнага палажэн-ня беларускага народу, на ёй яшчэ шмат

формаў, дарма што Рэдакцыя, якіе

сталі ведама, некаторыя з іх падыходзі-ць да гэлага пітніцы

прычыны, а таксама ўзвышэнне тэхнічнага паліты

